

Kirjanik Valev Uibopuu perekondlik kirjavahetus eksiilis: ühise kirjade ruumi loomine distantsti lühendamise abil

Anna Hukka

Helsingi ülikooli ajaloo ja kultuuripärandi doktorant
annaelisa.hukka@gmail.com

Teesid: Artiklis käsitletakse kirjanik Valev Uibopuu (1913–1997) perekondlikus kirjavahetuses ilmnevaid distantsti ületamise viise. Artiklis püütakse leida vastust küsimusele, kuidas kirjades on võimalik ületada – või vähemalt lühendada – füüsilist ja temporaalset distantsti ning samas luua ühine kirjade kommunikatsiooni ruum. Vaatluse all on Uibopuu kirjavahetus oma esimese abikaasa, ajakirjaniku-kirjaniku Tuuli Reijoneniga, mis algas pärast paari tutvumist aastal 1943, ning kirjavahetus Uibopuu Eestisse jäänud perega, mis algas aastal 1953. Artiklis analüüsitakse kirju hermeneutilise lugemisviisi abil ja lähenetakse kirjavahetusele nagu kommunikatiivsele ruumile, milles on võimalik ületada temporaalne ja füüsiline distantst erinevatel tekstuaalsetel viisidel. Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses ületati saatja ja adressaadi vaheline distantst ennekõike ühise kommunikatsiooni hetke ning hingelise ja kehalise osaduse tunde loomise abil, nagu ka oma paiga väljendamise ning endise kodu mäletamise abil. Nende distantsti väljendamise ja ületamise viisidega loodi ühist kommunikatiivset, sotsiaalset ja transnatsionaalset ruumi.

Märksõnad: distantst, pagulus, perekondlik kirjavahetus, Teine maailmasõda, Valev Uibopuu

Siin näeb juba välja nagu sügis – taevas hall ja vahtrad nagu kollased küünlad. Järv on udus, puud tilguvad. Olen lugenud rootsi keeles, mu pea valutab, hammas ka ja ma olen tujutu. Ma ei ole saanud teha tegelikult midagi, sest on kitsas ja ei ole rahu. Ma pean kindlasti saama oma ruumi, muidu ei suuda ma teha midagi. Ainult öösel saan ma keskenduda oma mõtetele, siis kui teised magavad ja puhkan oma voodis. Tulen siis salaja käima Helsingis ja viibin Lapinlahdenkatu armsas pesas. Mulle meeldib olla seal tihti köögis, istun karel sohval ja hoolitsen selle eest, et valge kell seina peal oleks tõmmatud. [...] Olen unistanud juba sellest hetkest, kui tulen Helsingi jaamalt, sõidan number kuus trammiga lõppeatusse

ning jalutan koju. Kui sa ei ole kodus, istun kiiketoolis ja arutlen maailma asju nii kaua, et sa tuled. Tunnen ära lifti vibratsiooni, su kingade kolinat, võtmete kimbu kõlinat – olen kuulnud neid nii mitu korda varem.
(V. Uibopuu 11.10.1944 T. Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 9)¹

Valev Uibopuu (1913–1997) kirjutas eeltoodud kirja oma uuele abikaasale, soomlanna Tuuli Reijonenile, pärast paari Rootsi põgenikelaagris veedetud nädalat. Enne Rootsisse sõitmist oli ta jõudnud olla umbes aasta Soomes, kuhu oli põgenenud Saksa poolt okupeeritud Eestist juba sügisel 1943. Neutraalsesse Rootsisse siirdus ta kiiresti pärast Nõukogude Liidu ja Soome vaherahu lepingu sõlmimist septembris 1944. Rootsis elas ta peaaegu kümme aastat Stockholmi ümbruses, kust kolis aastal 1954 Lundi. Seal elas ta oma elu lõpuni. Valev Uibopuu tuntakse ennekõike kirjanikuna, aga ta lõi paguluses karjääri ka ajakirjanikuna (Välis-Eesti), kirjastajana (Eesti Kirjanike Kooperatiiv) ning õppejõu ja keeleuurijana (Lundi ülikool). Suurem osa tema ilukirjanduslikust loometööst on pärit just pagulusperioodilt, mille jooksul avaldati kokku seitse tema romaani ja viis novellikogu.

Kirjavahetusest sai Teise maailmasõja eest põgenenud eesti pagulaste väga tähtis kommunikatsioonivorm ning see oli ka kõige levinum suhtlusviis ekssiilis elanute ja kodumaale jäänute vahel.² Ka Uibopuul tekkis lai ja aktiivne kirjavahetus kodumaal ja mujal maailmas elanud eestlastega. Tema säilinud kirjavahetus sisaldab üle kahekümne tuhande kirja rohkem kui tuhande adressaadiga. Uibopuu vahetas kirju näiteks paljude kirjanike ja kultuuritegelastega; töösajadel ja ühistel huvialadel põhinevaid kirjavahetusi ongi tal säilinud mitmeid. Kuid selles artiklis ei keskendu ma nendele, vaid pisut intiimsematele kirjasuhetele – nimelt Uibopuu perekondlikule kirjavahetusele. Vaatlen kirjasuhtlust Uibopuu Eestis elanud pereliikmetega ning tema esimese abikaasa, ajakirjaniku-kirjaniku Tuuli Reijoneniga, mis olid arvatavasti kõige tähtsamad kirjavahetused tema jaoks.

Kogu Uibopuu pere – ema Emilie, õde Maimu ja vend Juhan – jäi Eestisse, kui tema sealt põgenes. 1943. aasta lõpus oli kontakt sugulastega veel alles; siis sai Uibopuu kirja oma nõolt Eestist (V. Pärsimägi 27.12.1943 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 89: 1, 3/5). 1951. aastal Reijonenile kirjutatud kirjas meenutas Uibopuu, kuidas nad olid üheskoos püüdnud veel 1944. aastal saata Helsingist emale kirja. Vastust sellele nad ei olnud saanud, ja Uibopuu kartis, et kiri võis olla tekitanud emale mingit kahju. Uibopuu ei julgenudki enam pereliikmetele kirju saata (V. Uibopuu 27.10.1951 Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 411). Seda emale 1944. aastal kirjutatud kirja Uibopuu oma avaldamata jäänud mälestustes enam ei maini, vaid jutustab hoopis, et oli saatnud ühele koduküla tuttavale neutraalse tervituskaardi, milles tervitas ka kodurahvast (V. Uibopuu, “Minu

maa ja eluasemed” – käsikiri, EKM EKLA 356: 130: 1, 291). Olgu kiri saadetud emale või kodukandi tuttavale, vastust ei saanud ta kodumaalt igatahes pikka aega, sest raudse eesriide vahel oli karm kirjade kontroll kirjavahetust takistamas (Hinrikus 2002: 16; Raudsepp 2018: 277). Teadmatust üksteise käekäigust jätkus Uibopuude perekonnas üle kümne aasta.

Kirjavahetus Eestis elanud sugulastega algas alles mais 1956, pärast sulaaja algust, kui õde Maimu kirjutas Uibopuule (M. Lass 24.5.1956 V. Uibopuule, EKM EKLA f 356: m 70: 1, 1/1). Avanenud ühendus oli Uibopuu elu vapustav sündmus, ja ta teatas õelt saadud esimesest kirjast Reijonenile: “Mul on teatada uudis, mis on nüüd täitnud minu elu ööd ja päevad” (V. Uibopuu 9.6.1956 T. Reijonenile SKS KIA 1388: 1: 151).

Maimu esimesest kirjast algas aastakümneid kestnud kirjavahetus õe ja venna vahel, sellele järgnesid natuke hiljem kirjad ka teiste sugulastega: nõoga aastal 1956 (Vagi Pärsimägi EKM EKLA, f 356, m 26:6) ning ema (Emilie Uibopuu EKM EKLA, f 356, m 36:13) ja tädiga (Anna Pärsimägi EKM EKLA, f 356, m 26:4) aastal 1957. Lisaks oli Uibopuu kirjavahetuses ka mitme kauge- ma sugulasega, nagu näiteks venna elukaaslase (Leida Marvets, EKM EKLA, f 356, m 21: 1), õe lapse (Leiger Linnumäe, EKM EKLA, f 356, m 19: 4) ning venna lastega (Anne Protsin, EKM EKLA, f 356, m 25: 12; Heiti Roht EKM EKLA, f 356, m 29: 11). Kirjavahetus vennaga näib olevat alanud pärisnimel alles aastal 1966 (Juhan Uibopuu, EKM EKLA, f 356, m 36:19), varem oli kirju vahetatud salanimel all (V. Uibopuu 12.9.1965 T. Reijonenile, SKS KIA 1388: 1: 352; V. Uibopuu, “Minu maa ja eluasemed” – käsikiri, EKM EKLA 356: 130: 1; V. Uibopuu A. Mädarõigasele, EKM EKLA f 356, m 22: 1; A. Mädarõigas V. Uibopuule, EKM EKLA f 356, m 78: 15). Uibopuu kirjavahetus pere liikmetega jätkus tavaliselt teise osapoole surmani: kirjavahetus emaga aastani 1965, vennaga aastani 1968, tädiga aastani 1984, õega aastani 1988 ning nõoga aastani 1993. Kirjade arv vaheldus sõltuvalt adressaadist, kõige rohkem on Uibopuu olnud kontaktis just Maimuga (F 356, m 70:1; f 367, m 16: 3), kes tavaliselt edastas ka kogu perekonna ja kodukandi uudiseid; neid kirju on kokku umbes nelisada. Tädiga vahetatud kirju on üle kahesaja, nii ema kui ka nõoga kirjutatud kirju on säilinud üle 150. Vennaga pärisnimel saadetud kirju on arhiivis kolmkümmend, salanimel saadetuid on pisut vähem kui viiskümmend. Kõik need kirjad asuvad hetkel Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis, aga paistab, et arhiivis asuvad kirjavahetused ei ole terviklikud. Näiteks Uibopuu kirjadest Maimule aastal 1956 on arhiivi jõudnud ainult üks, kuigi Maimu saadetud kirjadest on näha, et Uibopuu kirjutas õele sel aastal rohkem kirju.

Uibopuu ja Reijoneni kirjavahetus algas pärast nende tutvumist Soomes ja jätkus aktiivselt pärast Uibopuu siirdumist Rootsi. Paar abiellus päev enne kui

Uibopuu Soomest lahkus. Kuna Reijoneni elu koos temale tähtsa töö ja oma tütrega oli Soomes ja Uibopuule oluline töö ning tema saatusekaaslased olid Rootsisis, elasid nad suurema osa oma abielust erinevates riikides. See ongi vist aktiivse kirjavahetuse põhjus; kirju on säilinud kokku umbes 2000. Abieluaastatel enne 1961. aastal alanud lahusele saatis Uibopuu Reijonenile keskmiselt üle 36 kirja aastas. Abielu lahutati ametlikult 1964, aga kirjavahetus jätkus veel 1990. aastateni; aastatel 1961–1991 saatis Uibopuu Reijonenile keskmiselt 14 kirja aastas. Viimastel aastatel kirjavahetus vaibus vist lihtsalt vanaduse – sellega kaasnenud haiguste ja väsimuse – pärast. Reijoneni saadetud kirjad asuvad praegu Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis. Uibopuu kirjutatud kirju säilitatakse Soome Kirjanduse Seltsi kultuuriloolises arhiivis, aga osa nende kirjade koopiatest leidub ka Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis. Kirjad on kirjutatud põhiosas soome keeles, mida Uibopuu valdas hästi. Vahepeal on Uibopuu kirjutanud üksikuid lauseid ja tükke ka eesti keeles, mida Reijonen oskas kuidagimoodi. Üksikuid kirju on kirjutatud ka rootsi keeles, sest Uibopuu püüdis kirju kirjutades harjutada oma rootsi keele oskust.

Selles artiklis vaatlen lähemalt eeltoodud kirjavahetustes ilmnevaid distantansi lühendamise viise, sest intiimsetes kirjavahetustes kajastub paremini püüetava ületada vahemaad kirjasõprade vahel. Püüan leida vastust küsimusele, kuidas kirjades on võimalik ületada – või vähemalt lühendada – adressaadi ja saatja vahelist füüsilist ja temporaalset distantansi ning samas luua ühine kirjade kommunikatsiooniruum.

Kuna uuritud kirjad on loomult eraviisilised, olen kasutanud nende analüüsis hermeneutilist ja empaatilist lähenemisviisi. Hermeneutikas taotletakse tõlgendamise ja arusaamise oskust (Gadamer 2004: 40). Hermeneutiline lugemisviis võimaldab tekstide erilisust ja teistsugusust austava lähenemise, mida toetab ka empaatiline lähenemisviis. Empaatilisus tähendab ennekõike teise austamist ja püüdu aru saada, samas ka teadlikkust arusaamise mittetäielikkusest (vrd Leskelä-Kärki 2006: 83–85). Hermeneutilises lähenemisviisis ei taotletagi lõplikku tõlgendust, vaid püütakse lihtsalt süvendada arusaamist. Arusaam algab, kui miski kõnetab meid – kui uurija oma “tõlgendushorisont” ja traditsioon kohtuvad minevikuga (Ollila 2010: 20). Horisont moodustub eelarvamustest, mida tavaliselt ei nähta ja millest seetõttu ei olda teadlikud. Aga kui nendest saadakse teadlikuks, horisont laieneb (Meretoja 2003: 60). Eelarvamused avalduvad uurija ja teksti vahelises arutelus, kus mõlemad osapooled küsivad teineteise käest küsimusi ja vastavad nendele. Kui tekst esitab küsimusi lugejale, seab ta samas küsimuse alla lugeja oma ajas sündivad eelarvamused (Ollitervo 2012: 217). Niimoodi teadvustab uurija oma eelarvamusi ja tema arusaam tekstist laieneb. Selline teksti ja interpreteerija vaheline

“hermeneutiline arutelu” ongi hermeneutiline tõlgendus (Ollitervo 2012: 199). Praktikaks tähendab see teksti lugemist, tõlgitsemist ja korrigeerimist mitut korda, kuni lugeja saab aru, mida tekst tõesti tahab öelda (Gadamer 2004: 32–33). Arusaam võib muutuda igal tõlgenduskorral, mis jällegi võib juhatada silmitsema uurimuse teooriaid ja allikaid uuesti (Vuolanto 2007: 311). Niimoodi tõlgendust juhatavad eelmõisted korvatakse sobivamate mõistetega (Gadamer 2004: 32). Uibopuu perekondliku kirjavahetuse korduv lugemine aitas mul panna tähele asju, mis alguses ei tundunud märkimisväärseks, nagu erinevad oma paiga väljendused. Seeläbi arenesid ja muutusid ka lähenemisviisid ja kasutatud mõisted: tähelepanuväärseks tõusid ruumi, paiga ja kodu kogemused.

Kirjade ruum

Määratledes kirjade väliseid ja materiaalseid omadusi on tähtsaim see, et kirjade kirjutaja võib luua koos lugejaga ühise kommunikatsiooniruumi, mis ületab aja ja distantssi – temporaalse ja füüsilise vahemaa. Keeleteadlane Taru Nordlund ongi sedastanud, et kiri on keeleliselt ehitatud kommunikatsiooni fiktiivne ruum (Nordlund 2013: 111–137). Kirjade ruum tähendab kirjades moodustuvat tekstuaalset maailma, mis luuakse kirjutaja/-te ja lugeja/-te vahelises pidevas dialoogis ning milles luuakse samas ka osalejate omavahelist suhet. Seega kirjad mitte üksnes peegeldavad inimeste vahelist suhet, vaid ka loovad seda (Leskelä-Kärki 2006: 70). Kirjade kirjutamine on aktiivne ja performatiivne tegevus, milles on võimalik “teha” või luua peret (Henkes 2012) ning kodu (Chen 2015).

Kirjade dialoogi luuakse tavaliselt siis, kui silmast silma jutustamine ei ole võimalik (Nordlund 2013: 121; Barton & Hall 2000: 6), ehk see on omamoodi rääkimise täiendamine (Derrida 2003: 31–32) või asendamine (Bossis 1986: 63). Saatja ja adressaadi dialoogis on võimalik väljendada mõlema osapoole kohalolekut ühises kirjade ruumis erinevatel tekstuaalsetel viisidel; näiteks tervitamise ja kõnetusega teatatakse adressaadi ning allakirjutamise ja minavormiga saatja kohalolek (Barton & Hall 2000: 6; Hapuli 2005: 323; Stanley 2004: 207). Kirjade dialoogis kohtuvadki alati vähemalt kaks erinevat maailma: kirjutaja “siin” ja “praegu” ning lugeja “siin” ja “praegu” (Barton & Hall 2000: 6; Hapuli 2005: 323) – mõlema oma füüsiline ja temporaalne paik ja ümbruskond. Oma kohal on ka ruumi ja paiga suhte täpsustamine. *Ruum* on abstraktsem ja *paik* konkreetsem mõiste: ruum on midagi üldist, paik on jällegi midagi erilist (Mikkeli 2009: 28). Transnatsionaalsete – piire ületavate – kirjade kommunikatsiooniruumis kohtuvad lisaks saatja ja adressaadi oma paikadele ja hetkedele ka uus ja vana koht: väljarändaja praegune ja endine kodu. Seetõttu

moodustub transnatsionaalsetes kirjades ainulaadne sotsiaalne ruum, mis ei asu vanas ega ka uues asukohamaas, vaid kolmandas ruumis, milles mõlemad paigad avalduvad ühtaegu (Elliot & Gerber *et al.* 2006: 12). Tähendab, et kirjades abil on võimalik tekstuaalselt ületada ruumiline ja ajaline lõhe. Seda võib teha näiteks mõtete ja tunnete jagamise ning teise toetamise abil, mõlemat viisi on pannud tähele ajaloolane Maarit Leskelä-Kärki soome kirjaniku Helmi Krohni ja helilooja Erkki Melartini vahelises kirjavahetuses (Leskelä-Kärki 2011: 258–259). Rohkem on kirjades ilmnevaid distantsi ületamise viise uurinud etnoloog Sonja Hagelstam, kes on vaadelnud sõjaaja rindel oleva sõduri ja tema abikaasa vahel vahetatud kirjades ilmnevaid distantsi lühendamise ning ühenduse ja läheduse tunnete loomise viise. Uuritud kirjavahetuses tugevdati lähedast suhet ja lühendati füüsilist vahemaad ühise keele – nagu tervitus-, lahkumis- ja meelitussõnade – kasutamise abil ning mentaalsetel viisidel – nagu argielu kirjeldamise, igatsuse väljendamise ning füüsilise puudutamise tekstuaalse väljendamise abil (Hagelstam 2006).

Distantsi ületamise viisid Valev Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses

Valev Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses kasutati mitut viisi, millega püüti lühendada füüsilist ja ajalist distantsi ja samas luua kirjade kommunikatiivset ruumi. Artiklis keskendun neljale distantsi ületamise kategooriale, mida käsitlen järgmiseks lähemalt. Need on 1) ühise kommunikatsioonihetke loomine, 2) hingelise ja kehalise osaduse loomine, 3) oma paiga väljendamine ning 4) endise kodu mäletamine.

Ühise kommunikatsioonihetke loomine

Üks harilik ajalise ja füüsilise distantsi ületamise viis, mida kasutati Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses, oli ühise kommunikatsioonihetke loomine. Ühine kommunikatsioonihetk tähendas siirdumist ühisesse kirjade maailma. Seda tehti nii oleviku, “vestlemise”, kõnetuse kui ka kirja lugemise hetke ja koha mõistatamise abil.³ Esimene – olevik – nagu peatab aja (Nordlund 2013: 124), kusjuures kirjutamise aeg avaldub lugejale samana uuesti ja uuesti (Stanley 2004: 208). Olevik väljendab ka kirjutaja kirjutamise hetke, mis tähendab seda, et selle kaudu on lugejal võimalus siirduda kirja kirjutaja aega ehk liikuda ajas tagasi – minevikku. Uibopuu perekondlikes kirjades ilmnes see näiteks soovides ja tervitustes, millede abil loodi nii lähedust kui ka osalust. Uibopuu

lõpetas vahel oma kirja head ööd soovides, mis lõi lugejale tunde, nagu oleks ta kirjutajaga samas ajas – tema õhtuses hetkes (nt V. Uibopuu 5.11.1947; 11.1.1948; 6.2.1954 Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 237; 1387: 1: 246; 1388: 1: 29).⁴

Nii nagu preesensit kasutades, oli kirjutajal võimalik ka kõnekeele elementide abil paigutada lugeja ümber endaga samasse paika. Kirjutaja suutis näiteks kõnetada lugejat nii, nagu ta oleks lugejaga samas ajas ja kohas. Niimoodi tegi Uibopuu aastal 1945 kirjutatud kirjas Reijonenile, kus ta kõnetas Reijonenit, nagu ta oleks tema kõrval nägemas ilma vaheldumist oma kohas. Ta kirjutas:

Vaata, olen kirjutanud nii kaua, et ilm on selginenud väljas! (V. Uibopuu 23.9.1945 T. Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 103).

Selline adressaadi kõnetamine oli viis luua lisaks vestlemise tundele ka lähedust. Lähedust sai luua ka teiste kõneelementide, näiteks hellitussõnade, abil. Uibopuu nimetas abikaasat tihti “armsaks abikaasaks” (nt V. Uibopuu 30.12.1945; 17.2.1948 T. Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 120; 1387: 1: 253) ja ema “armsaks emakeseks” (V. Uibopuu 15.7.1963 E. Uibopuule, 356: 165: 1,42/79; V. Uibopuu 2.5.1957 E. Uibopuule, 356: 36: 13, 1/1).

Ühist kommunikatsioonihetke loodi Uibopuu ja Reijoneni kirjavahetuses veel arvamise abil. See oli viis, mis aitas kirjutajal siirduda mõtetes lugeja juurde – kirja lugemise hetke – ehk tulevikku. Eriti Reijonenil oli kombeks mõistatada Uibopuu kirja lugemise hetke ja kohta. Seda ta tegi näiteks oma juulis 1945 kirjutatud kirjas, kus ta mõistatas Uibopuu kirja lugemise kohale ja hetkele lisaks ka tema meeleolu:

Kas sa istud oma voodil, tugitoolis, kus, kui seda loed? Kas on õhtu, hommik, päev? Sa oled natuke väsinud, natuke melanhoolne – kuidas? (T. Reijonen 7.7.1945 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 166: 2)

Teises, kolm aastat hiljem kirjutatud kirjas ühendas Reijonen paaris lauses mõistatamise ja kõnetamise. Ta liitis nii kirja kirjutamise ja lugemise hetked kui ka suutis kujutleda oma mõtetes Uibopuu liikumist tema ümbruskonnas. Ta küsis:

Valev, millest sa mõtled just sellel hetkel, kui seda loed? Kus sa loed? Diivani peal? Kirjutuslaua ääres, köögis? Trammis? (T. Reijonen 25.4.1948 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 16: 1)

Hingelise ja kehalise osadustunde loomine

Teine viis, kuidas saatja ja adressaadi vahelist distantssi püüti Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses ületada, oli hingelise ja kehalise osadustunde loomine. Kirjutaja suutis luua hingelist osadust muuseas nii, et kirjutas, kui aktiivselt oli lugeja tema mõtetes – kuidas lugeja elas tema meeles ja kuidas ühendus nende vahel oli tugev distantssist hoolimata. Näiteks Uibopuu ema Emilie kirjutas pojale, et ta luges Uibopuu kirju “igapäev, õhtu magama jäädes”, ja niimoodi olid mõtted poja juures hommikul är gates (E. Uibopuu 5.4.1957 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 105: 6, 1/1). Samamoodi kirjutas Uibopuu Maimule, kuidas ta luges õelt saadud kirju “alati mitu ja mitu korda läbi” ja kuidas nende kaudu avanes nagu “uks lahti ühe ellu, mis igaveseks kõige ilusamaks ja mälestusrikkamaks jääb” (V. Uibopuu 25.9.1957 M. Lassile, EKM EKLA 356: 16: 3, 11/12).

Uibopuu perekondlikes kirjades loodi hingelist osadust ka igapäevase elu ja tunnete kirjeldamise abil. Oma elust jutustades oli võimalik käsitleda oma uut elu uues kohas ja niimoodi tekitada lugejas osalustunnet. Adressaadi käekäigu vastu huvi osutamine – teise elust küsimine, teise mäletamine ja uudiste jagamine oligi viis osaleda teise elus ja argipäevas distantssist hoolimata. See toetas kohalolu tunnet ja emotsionaalset sidet ühises kirjade ruumis. Käekäigu jagamise tähtsust kohaloleku tunde loomises näitab hästi Uibopuu nõo aastal 1957 saadetud kiri, kus ta kirjutas, et kui ta luges Uibopuu kirjast tema ja nende sõprade elukäigust, temas tekkis tunne, nagu ta oleks “jälle kord astunud sisse Su toa uksest tolles Viru tänava kõrges majas” (V. Pärsimägi 9.4.1957 V. Uibopuule (EKM EKLA 356: 89: 1, 7/16). Ka Uibopuu 1954. aastal Reijonenile kirjutatud kiri näidab, kuidas teise elusündmustest lugemine aitas luua osadustunnet. Uibopuu kirjutas, et Reijoneni “pikk ja põhjalik raport kõigest” oli toonud kõige “jälle lähedaseks, nagu oleks käepärast” (V. Uibopuu 4.9.1954 T. Reijonenile, SKS KIA 1388: 1: 57).

Osaduse ja läheduse tunnet loodi Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses ka näiteks hoolitsuse ja lohutuse osutamise abil. Eriti Reijonenilt saadud trööst aitas Uibopuut hetkedel, kui ta tundis igatsust vanade paikade järele ning raskusi uues paigas kohanemisega (nt V. Uibopuu 13.11.1950 Reijonenile, SKS KIA 1387:1:376). Sellele viitab näiteks Uibopuu novembris 1944 kirjutatud kiri Reijonenile:

Istun oma voodi äärel ja klõbistan masinal Sulle kirja, sest eile tuli Sinult kaks, mis mõjusid nagu elustav jook januse huulile. Mida oleksin küll teinud ilma Sinu kirjadeta, kuidas jaksanud elada siin vöõral maal?
(V. Uibopuu 18.11.1944 T. Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 25)

Lisaks hingelise osadustunde loomisele oli kirjutajal võimalik luua tekstuaalselt ka füüsilise osaduse ja juuresoleku tundeid – nagu ta oleks lugeja juures ja puudutaks teda kehaliselt. Uibopuu näiteks kirjutas emale, kuidas ta siirdus oma mõtetes ema juurde, et ta saaks puudutada teda:

Sinu juurde lendan praegu veel mõttes ja käin siis jälle vanu koduradasid, silitan Su pead ja põski ja soovin Sulle südamest kõike head (V. Uibopuu 4.12.1959 E. Uibopuule, EKM EKLA 356: 165: 1, 11/18).

Ka Reijonen oli väga leidlik juuresoleku ja füüsilise läheduse väljendamises. Näiteks detsembris 1944 ta kirjutas Uibopuule:

Inimene võib elada ühtaegu kaht, kolme elu. Nüüd olen elanud kaht, teist Sinu juures, teist siin haigeveodis. Olen olnud sinu juures tööl, sõitnud sinuga, pistnud käe sinu kaissu, kui jalutame samas taktis mööda pimedat teed koju. (T. Reijonen 20.12.1944 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 166: 2, 25/71)

Teise Reijoneni kirja sõnu on võimalik peaaegu kuulda ja tunda:

On juba väga pime – õhtu – sügise moodi. Kuskil kaugel Enstas armas Valev läheb magama just praegu. Kas tunned, poetan end su kõrvale, keeran käed su kaulale, olen su lähedal, hingan samas tempos sinuga. (T. Reijonen 29.7.1945 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 166: 2)

Nagu Reijoneni eeltoodud kirjadest hästi näha, oli kirjades võimalik liikuda ajas ja ruumis teise juurde. Kirjad võisid tekitada lugejas ka füüsilise osaduse ja läheduse tunded. Reijonen näiteks kirjutas sellest, kui ta oli saanud väga värske – ainult ühe päeva posti teel olnud – kirja Uibopuult. Ta kirjutas, kuidas saadud kirjas oli olnud tunda Uibopuu juuresolek ja kuidas kirja lugedes oli tundunud “nagu oleks sinu elav, soe käsi surunud minu kätt” (T. Reijonen 16.4.1948 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 168: 1).

Oma paiga väljendamine

Hagelstam on öelnud, et distants kirjasõprade vahel kasvab, kui lugejal on raskusi paigutada kirjutaja teatud paika (Hagelstam 2006: 218). Seda väidet võib ka pöörata ümber ja esitada, et distants kirjasõprade vahel lüheneb, kui lugeja võib paigutada kirjutaja teatud paika. Kirjutaja paiga väljendamine

aitab lugejal siirduda mõtetes kirjutaja juurde, ja niimoodi lühendada nende vahelist distantsi. Uibopuu ja Reijoneni kirjavahetuses kirjeldatigi tihti oma kirjutamise kohta, tavaliselt korterit või tuba. Uibopuu näiteks kirjutas tihti oma toataimedest (nt V. Uibopuu 9.6.1951 T. Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 401), mis olid tuttavad ka Reijonenile. Selliste tuttavate asjade kaudu Reijonenil oli kergem siirduda oma mõtetes Uibopuu juurde.

Lugejale tuttavate asjade kirjeldamisele lisaks oli tähtis ka temale tundmatute asjade kirjeldamine, sest kirjutaja kirjeldusi uuest elust ja kohast lugedes oli lugejal kergem kujutleda ette kirjutaja elu ja olusid tema uues kohas. Kui Uibopuu kolis – mida ta tegi päris tihti – ta kirjeldaski alati oma uut korterit või tuba väga detailselt Reijonenile (nt V. Uibopuu 6.2.1954 T. Reijonenile, SKS KIA 1388: 1: 29). Niimoodi oli Reijonenil kergem paigutada Uibopuu tema uude paika. Lisaks korterile kirjeldas Uibopuu tihti ka oma uut laiemat ümbruskonda ja elu üldiselt. Lugedes kirjutaja kirjeldusi oma kirjutamise hetke ümbruskonnast, ilmast, tunnetest ja atmosfäärist oli lugejal kergem astuda ka ühisesse kirjade ruumi, kus kohtusid niimoodi kirjutaja ja lugeja paigad. Näiteks, kui Uibopuu oli kirjeldanud väga detailselt oma pühapäeva veetmist, Reijonen kirjutas, et tal oli olnud võimalik tunda kirjelduse abil nagu ta oleks olnud Uibopuu juures ka tagantjärele (T. Reijonen 10.8.1945 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 168: 1). Uibopuu märtsis 1951 kirjutatud kirja kaudu oli Reijonenil jällegi võimalus kujutleda ette nii Uibopuu tuba ja toataimi kui ka ilma väljas. Samas suutis ta tajuda ka Uibopuu selle hetke tundeid ja atmosfääri:

Päev on olnud päikesepaisteline ja öösel on olnud ergas kuupaiste ning külm. Lund on veel palju, kõrged lumehanged, aga päeval sulab juba. Ja õhtupoolikul on meie toas imeliselt ere, soe ja vaikne. Lilled on tänasel kevadel väga lopsakad, kuigi ma ei ole vahetanud mulda. Rahu ja lõõgastumist üksinduses ja vaikus. Raadios vaikset muusikat. (V. Uibopuu 27.3.1951 T. Reijonenile, SKS KIA 1387: 1: 393)

Oma paiga väljendamine aitas luua lugejas ka osaluse tunnet. Vahel võrdles Uibopuu oma senist ja endist paika ka oma kirjades pereliikmetele. Nende võrdluste kaudu sai lugeja osa saatja kohanemise protsessist ning tema suhtest endisesse ja uude paika. Näiteks oma vennale kirjutas Uibopuu 1966. aastal, kuidas tema uue naise ema suvila Kesk-Rootsis oli väga ilusas maastikus, saarestikuga merelahe ligiduses. Uibopuu võrdles seda maastikku mälestuste Eesti maastikuga, ja ta leidis nii sarnasusi kui ka erinevusi. Krundi lähedal oli kaks järve, mis tuletasid Uibopuule meelde “mõnesti” Palujärved. Aga kuigi Uibopuu arvas, et saarestik oli ilus, oli selle maastiku ilu “külm ilu” võrreldes Eesti sisemaaga (V. Uibopuu 4.8.1966 J. Uibopuule, EKM EKLA 356: 36: 19,

2/2). Selliste kirjelduste abil sai lugeja tunda osalemist kirjutaja elus – selle jätkuvas protsessis – ning siirduda mõtetes kirjutaja juurde.

Endise kodu mäletamine

Uibopuu lapsepõlvkodu ja selle ümbruse mäletamine üheskoos Eestisse jäänud perega oli veel üks tavaline viis, mille abil kirjades lühendati distantsi. Ühiste mälestuste kaudu siirdusid kirjutaja ja lugeja kirjades ühisesse paika – endisesse koju, ehk kirjade abil vahetati nii oma füüsilist kui ka temporaalset kohta ühisesse mälestuste paika. Kirjades näiteks võrreldi oma mälestusi teiste omadega, ja niimoodi oli võimalik säilitada mälestused eredatena (nt V. Uibopuu 18.7.1984 M. Lassile, EKM EKLA 356: 16: 3, 156/168) ning luua läheduse tunnet kirjasõprade vahel. Uibopuu kontrolliski tihti oma kodukoha mälestusi sugulaste käest, ja eriti õe käest küsis ta erinevaid asju kaotatud kodu kohta (nt V. Uibopuu 17.3.1984 M. Lassile, EKM EKLA 356: 16: 3, 153/165).

Mäletamisprotsessis aitasid ka erinevad saadetised, nagu esemed, toidud ja fotod, mida läkitati posti teel. Saadetised kodust tõid meelde vanad ajad ja paigad, sest mälestused paigast ja kodust konkretiseeruvad nendes. Esemetele antud erinevad tähendused aitavad viia inimesi nende praegusest kohast minevikku (Wilson 2014: 120). Hea näide Uibopuu koha “vahetamisest” kodust saadud saadetiste abil olid Eesti koduaiast korjatud õunad, mida ema saatis talle kastikeses. Uibopuu kirjeldas õunte maitsemise elamust järgmiselt:

Õunu on ju kõikjal, aga mitte nii häid, kui koduaia omad. [...] Seepärast olin pisarateni liigutatud, kui mineva nädala lõpul kastikene õuntega päralt jõudis. Paremat kingitust ei oleks ma endale võinud soovida. Nutsin ja naersin rõõmu pärast. Need õunad on ju võrsunud kodumaa pinnast ja saanud jõudu kodumaa päikesepaistest. Oli nii, nagu oleksin ise seal käinud. Maitseisin kohe, ja kõik endine tuli meelde. (V. Uibopuu 16.11.1960 E. Uibopuule, EKM EKLA 356: 36: 13, 18/18)

Ka fotode kaudu on võimalik liikuda ajas minevikku, sest fotodes aeg on nagu peatunud. Fotod aitavadki säilitada kodu sellisena nagu see mälestustes on säilinud, ja nad asendavad omamoodi paika – nad on teatud mõttes asenduspaigad (vrd Tuan 2006: 21–22). Emale kirjutaski Uibopuu 1963. aastal, et kodumaa fotode kaudu ta suutis viibida jälle “armsates paikades” (V. Uibopuu 29.8.1963 E. Uibopuule, EKM EKLA 356: 165: 1, 44/83). Oma nõole kirjutas Uibopuu fotodes viibimisest järgmiselt:

Vaatasin kaua neid pilte, armsaid inimesi, mõned neist juba ühel või teisel kombel kadunud, ja meelde tulid endised ajad, kõik mis kunagi oli. [...] Sinu saadetud fotod olid nagu konkreetne tervitus sellel mineviku maalt. (V. Uibopuu 30.9.1959 V. Pärsimägile, EKM EKLA 356: 26: 6, 6/6)

Nagu Uibopuu välja toob, aitavad perefotod ületada temporaalset ja spatiaalset vahemaad (vrd Henkes 2012: 184). Seda osutab ka Uibopuu kogemus Maimu käest saadud ema matuste fotode vaatamisest. Uibopuu kirjutas õele, et fotode kaudu oli tal olnud võimalus saada lähemale “kõigele olnule” ja tunda, nagu ta oleks olnud “osaline kõiges mures” (V. Uibopuu 1.6.1965 M. Lassile, EKM EKLA 356: 16: 3, 31/34). Maimu jällegi kirjutas vennale, et temalt saadud fotosid vaadates oli Maimul tunne, nagu seisaks vend “elusalt” tema ees, ning ta oleks tahtnud sirutada käe ja katsuda sellega, kas vend oli tõesti tema ise (M. Lass 9.11.1957 V. Uibopuule, EKM EKLA 356: 70: 1, 21/43).

Lõppjärelused

Uibopuu perekondlikus kirjavahetuses kujunes kommunikatiivne, transnatsionaalne ja sotsiaalne ruum, kus saatja ja adressaadi ümbruskond olid korraga kohal. Kirjades kohtusid nii Uibopuu praegune kui ka vana asukoht. Oma ja teise paigast jutustamine rajas suhet kirjutajate vahel – kommunikatiivset ruumi. Seda ühist kommunikatsiooniruumi loodi erinevatel distantsi ületamise viisidel, milleks olid ühise kommunikatsioonihetke loomine, hingelise ja kehalise osaduse tunde loomine, oma paiga väljendamine ning endise kodu mäletamine. Nende distantsi väljendamine ja lühendamise viisidega oli võimalik luua lähedust ja juuresoleku tunnet – sotsiaalset ruumi. Uuest paigast, kodust, ümbruskonnast ja oludest jutustamine tõi kirjade ruumi uue paiga ning kaotatud kodu mäletamine endise kodu. Niisiis elati Uibopuu perekondlikes kirjades ka transnatsionaalses ruumis – korraga nii endises kui ka uues kodus, minevikus ja olevikus.

Tänuõnad

Käesoleva artikli kirjutamist on toetanud Suomen Kulttuurirahasto.

Kommentaariid

- ¹ Uibopuu ja Reijoneni kirjad on kirjutatud peaaegu kõik soome keeles. Kui ei ole eraldi mainitud, on soomekeelsed tsitaadid tõlkinud artikli autor.
- ² Lähemalt kodu- ja välis-eestlaste kirjavahetusest vt nt Olesk 2013; Kurvet-Käosaar 2015; Saluvere 2016; Raudsepp 2018; Ojamaa 2022.
- ³ Vt rohkem vestlemise ja kõnetamise kasutamisest kirjades Hagelstam 2006.
- ⁴ Vrd Eiranan 2016: 45. Eiranan on uurinud J. V. ja Jeanette Snellmani vahelist kirjavahetust, milles hea öö ja hommiku soovide abil toodi lugeja kirjutajaga samasse aega ja ruumi.

Arhiiviallikad

Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Kultuurilooline Arhiiv (EKM EKLA)

- f 356, m 36:13. Valev Uibopuu kirjad Emilie Uibopuule 2.5.1957–29.4.1965.
- f 356, m 16:3. Valev Uibopuu kirjad Maimu Lassile 14.12.1956, d-ta.
- f 356, m 22: 1. Valev Uibopuu kirjad Anette Mädarõigasele 20.09.1958–13.10.1963.
- f 356, m 26:4. Valev Uibopuu kirjad Anna Pärsimägile 4.1.1943–31.8.1984.
- f 356, m 26:6. Valev Uibopuu kirjad Vagi Pärsimägile 30.11.1956–01.09.1993.
- f 356, m 36:19. Valev Uibopuu kirjad Juhan Uibopuule 11.04.1966–29.09.1968.
- f 356, m 166: 2. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule 05.06.1944–27.12.1945.
- f 356, m 167: 1. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule 07.01.1946–15.03.1948.
- f 356, m 168: 1. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule 12.04.1948–28.09.1950.
- f 356, m 169: 1. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule 04.10.1950–19.03.1953.
- f 356, m 170: 1. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule 10.04.1953–11.12.1958.
- f 356, m 171: 1. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule, d-ta.
- f 356, m 172: 1. Tuuli Reijoneni kirjad Valev Uibopuule 11.01.1971–05.01.1991, d-ta.
- f 356, m 105:6. Emilie Uibopuu kirjad Valev Uibopuule 05.04.1957–30.03.1965.
- f 356, m 105:14. Juhan & Leida Uibopuu kirjad Valev Uibopuule 09.03.1966–08.09.1968, d-ta.
- f 356, m 70:1. Maimu Lassi kirjad Valev Uibopuule 24.05.1956–29.12.1988.
- f 356, m 78: 15. Anette Mädarõigase kirjad Valev Uibopuule 04.07.1958–27.09.1963.
- f 356, m 88:1. Anna Pärsimägi kirjad Valev Uibopuule 08.10.1957–28.07.1984.
- f 356, m 89:1. Vagi Pärsimägi kirjad Valev Uibopuule 18.10.1943–03.09.1993.
- f 356: 129: 1–356: 130: 1. Valev Uibopuu käsikiri *Minu maa ja eluasemed*.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Arkisto, Kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma (SKS KIA)

Tuuli Reijosen arkisto, kirjekokoelmat 1387–1388, Valev Uibopuun kirjeet Tuuli Reijoselle.

Kirjandus

Barton, David & Hall, Nigel 2000. Introduction. – Barton, David & Hall, Nigel (toim). *Letter Writing as a Social Practice*. Philadelphia: John Benjamins Pub, lk 1–14.

Bossis, Mireille 1986. Methodological Journeys Through Correspondences. Tõlkinud Karen MacPherson. – *Men / Women of Letters*. Yale French Studies 71. Yale University Press, lk 63–75 (DOI:10.2307/2930022).

Chen, Shuhua 2015. Making Home, Making Sense of the World: Archival Research with Qiaopi Letters. – McDonald-Miranda, Kathryn & Koehler, Karin (toim). *Private and Public Voices: An Interdisciplinary Approach to Letters and Letter Writing*. Oxford: Inter-Disciplinary Press, lk 59–76.

Derrida, Jacques 2003. Vaarallinen täydennys. – Ikonen, Teemu & Porttikivi, Janne (toim). *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*. Helsinki: Gaudeamus, lk 27–57.

Eiranen, Reetta 2016. Kirjeet ajan ja paikan tunteikkaina ylittäjinä. – *Niin & Näin* 2, lk 43–46.

Elliott, Bruce & Gerber, David & Sinke, Suzanne 2006. Introduction. – Elliott, Bruce & Gerber, David & Sinke, Suzanne (toim). *Letters Across Borders: the Epistolary Practices of International Migrants*. Carleton University: Mcmillan, lk 1–25.

Gadamer, Hans-Georg 2004. *Hermeneutiikka*. Valinud ja tõlkinud Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.

Hagelstam, Sonja 2006. Lähellä ja kaukana. Parisuhteen ylläpitäminen rintaman ja kotirintaman välisessä kirjeenvaihdossa. – Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim). *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki & Jyväskylä: Minerva, lk 213–227.

Hapuli, Ritva 2005. Kirjoittamisen kulttuurihistoriasta. – *Historiallinen Aikakauskirja* 3, lk 317–324.

Henkes, Barbara 2012. Letter-Writing and the Construction of a Transnational Family: A Private Correspondence between the Netherlands and Germany, 1920–1949. – Huisman, Marijke & Ribberink & Anneke & Soeting, Monica & Hornung, Alfred (toim). *Life Writing Matters in Europe*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, lk 177–192.

Hinrikus, Rutt 2002. Kirjad kõnelevad. – Tõnisson, Urmas (toim). *Karl Ristikivi. Valitud kirjad 1938–1977*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 5–32.

Kurvet-Käosaar 2015. The Epistolary Dynamics of Sisterhood Across the Iron Curtain. – *Life Writing* 12 (2), lk 161–175 (DOI:10.1080/14484528.2015.1022929).

Leskelä-Kärki, Maarit 2006. *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Leskelä-Kärki, Maarit 2011. Kirjeet ja kerrotuksi tulemisen kaipuu. Kirjailija Helmi Krohnin ja säveltäjä Erkki Melartinin kirjeystävyyks, 1906–1936. – Leskelä-Kärki, Maarit & Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim). *Kirjeet ja historiantutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 242–271.

Meretoja, Hanna 2003. Itseymmärryksen kulttuuris-historiallinen välittyneisyys Gadamerin ja Ricoeurin hermeneutiikassa. – Ollitervo, Sakari & Parikka, Jussi & Väntsi, Timo (toim). *Kohtaamisia ajassa. Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria*. Turku: Turun yliopisto, lk 58–86.

Mikkeli, Heikki 2009. Aluetutkimuksen Euroopat. – Lähteenmäki, Maria (toim). *Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 25–51.

Nordlund, Taru 2013. Kirjeet. Keskustelua yli ajan ja paikan. – Laitinen, Lea & Mikkola, Kati (toim). *Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 107–138.

Ojamaa, Triinu 2022. Pagulase suhtlusvõrgustiku kujunemisest lähikondsetega. Ilmar Laabani juhtum. – *Methis*. *Studia humaniora Estonica* 29, lk 70–91 (DOI:10.7592/methis.v23i29.19032).

Olesk, Sirje 2013. Meie siin ja vaba maailm seal. Piiride püüdjad. – Olesk, Sirje (toim). *Sõprade kirjad on su poole teel. Jaan Kaplinski ja Hellar Grabbi kirjavahetus 1965–1991*. Litteraria 26. Tartu: Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, lk 299–312.

Ollila, Anne. 2010. *Kirjoituksia kulttuurista, sukupuolesta ja historiasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ollitervo, Sakari 2012. Filosofinen hermeneutiikka ja kulttuurihistoria. – Mähkä, Rami & Nivala, Asko (toim). *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Turku: k&h, Turun yliopisto, kulttuurihistoria, lk 193–221.

Raudsepp, Anu 2018. Erakirjad infoallikana Eesti ja lääne vahel stalinismist sulani (1946–1959). – *Ajalooline Ajakiri* 4 (166), lk 255–282 (DOI:10.12697/AA.2018.4.01).

Saluvere, Tiina 2016. Dialoogi võimalikkusest: variante Nõukogude Eesti ja eksiili suhtluseks kultuuriloolise arhiivi kogude põhjal. – Kurvet-Käosaar, Leena & Laak, Marin (toim). *Adressaadi dünaamika ja kirjanduse pingeväljad*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 225–246.

Stanley, Liz 2004. The Epistolarium: On Theorizing Letters and Correspondences. – *Auto/Biography* 12, lk 201–235 (DOI:10.1191/0967550704ab0140a).

Tuan, Yi-Fu 2006. Paikan taju: aika, paikka ja minus. – Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim). *Paikka: eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 15–30.

Vuolanto, Ville 2007. Tutkimusprosessi, metodit ja historiantutkimuksen ominaislaatu. – *Historiallinen aikakauskirja* 3, lk 304–316.

Wilson, Janelle L. 2014. *Nostalgia: Sanctuary of Meaning*. University of Minnesota Libraries Publishing.

Summary

Valev Uibopuu's family correspondence in exile: Distance shortening by creating a common space of letters

Anna Hukka

Doctoral Researcher in History and Cultural Heritage
University of Helsinki
annaelisa.hukka@gmail.com

Keywords: correspondence, distance, family letters, refugees, Second World War, Valev Uibopuu

Writer Valev Uibopuu (1913–1997) lived in exile from 1943 to 1991. During the whole exile period he carried on an active correspondence. Especially important was the correspondence with his first wife, journalist and writer Tuuli Reijonen, which started in 1943, and the correspondence with his family members who lived in Estonia, which started in 1953. These two family correspondences lay the foundation for this article. I try to find out how was it possible to cross – or at least shorten – the physical and temporal distance between the writer and the reader and to create a common space of communication at the same time. The hermeneutic and empathetic approach has helped me to examine the letters.

I approach letters as a communicative, social, and textual space which is created in the writer's and reader's dialogue, and which also creates their relationship. At least two worlds meet in this space of letters: the writer's and reader's physical and temporal places; in the case of a refugee it also means an encounter between a new and an old place.

I found at least four different ways how to cross the distance in Uibopuu's family correspondence: creating a common moment of communication, creating a feeling of mental and physical closeness, expressing the writer's and reader's own places, and remembering the lost home together. The writer could create the common moment of communication by using the present tense, "talking" to the reader, using forms of addressing, and guessing the place and time of reading the letter. The writer could also demonstrate the feeling of mental and physical closeness by expressing textually touching, proximity and active thinking of the other party. The reader, in turn, could move in thoughts to the writer's place by reading the writer's expressions of her/his own place, like the weather and the atmosphere. And by remembering the common lost home, the writer and reader together could move in thoughts to the common place of the past. With these means of crossing the distance penfriends had a chance to create a common communicative, social, and transnational space of letters.

Anna Hukka (MA) on Helsingi Ülikooli ajaloo ja kultuuripärandi doktoriprogrammi doktorant. Tema doktoritöö keskendub kirjanik Valev Uibopuu kodu- ja paigakogemustele paguluses. Peamiseks uurimismaterjaliks on Uibopuu rikkalik kirjavahetus.

Anna Hukka (MA) is a doctoral researcher in a doctoral programme in history and cultural heritage at the University of Helsinki. Her doctoral thesis focuses on writer Valev Uibopuu's experiences of home and place in exile. The main research material is Uibopuu's voluminous correspondence.